

گزارش برنامه‌های روز اسناد ملی

فریبا فرزام*

faribafarzam@yahoo.com

در روز هفدهم اردیبهشت ماه ۱۳۸۶ ش. / هفتم آوریل ۲۰۰۷ م. / ۱۹ ربیع الثانی ۱۴۲۸ ق. نیز همانند سالهای گذشته، «اسناد ملی» گرامی داشته شد. امسال با شعار «اسناد ملی، هویت ملی، وحدت ملی»، توجه عمومی به سوی نقش و اهمیت والای اسناد ملی معطوف گردید. این شعار، بیش از آنکه به ماهیت و محتوای اسناد ملی تکیه داشته باشد، به نقش و کارکرد آن در نگاه ملی اشاره دارد.

برنامه‌هایی که برای این روز از مدتها پیش تدارک شده بود، با همکاری واحدهای مختلف سازمان برگزار شد که در ادامه، به رئوس اصلی برنامه‌ها اشاره می‌شود.

۱- نشست خبری

برنامه‌ها، با برگزاری نشست خبری در روز شانزدهم اردیبهشت آغاز شد. در این جلسه، خبرنگاران رسانه‌ها و مطبوعات، از زبان رئیس سازمان و معاون اسناد ملی، با وظایف و اهداف، فعالیتهای قبلی و برنامه‌های آتی سازمان آشنا شدند. همچنین از نمایشگاهی که به مناسبت روز اسناد ملی پیش بینی شده بود، بازدید کردند.

این نشست خبری، به صورت گسترده‌ای در

رسانه‌ها و مطبوعات بازتاب یافت و موضوعات برجسته‌ای از فعالیتهای سازمان در سال گذشته و برنامه‌های جدید در دست اجرا، عنوان روزنامه‌ها و خبرها شد.

۲- برنامه تلویزیونی

روز هفدهم اردیبهشت، برای تأکید و توجه بیش‌تر مخاطبان عمومی در سطح وسیعی از جامعه، رئیس سازمان در برنامه زنده صبح شبکه ۲ سیما، با عنوان «مردم ایران، سلام» حضور یافت. در این برنامه نیز، اسناد ملی و نقش و جایگاه آن در تبیین تاریخ و رویدادهای مهم و سرنوشت ساز مطرح شد و با معرفی سازمان و معاونت اسناد ملی، اهم تکالیف و برنامه‌ها توضیح داده شد. همچنین فیلم کوتاهی که دست اندرکاران برنامه، برای معرفی اسناد ملی و روند کار در معاونت اسناد ملی تهیه کرده بودند، در خلال برنامه پخش شد.

۳- مراسم

مراسم روز اسناد ملی (هفدهم اردیبهشت ۱۳۸۶)

مراسم ویژه این روز، از ساعت ۱۰ صبح در تالار همایش ساختمان گنجینه، با قرائت آیه‌هایی از کلام

* کارشناس ارشد معماری

الله مجید و سردادن سرود جمهوری اسلامی، آغاز شد. دکتر اشعری، رئیس سازمان، با حضور در جمع همکاران سازمانی و مهمانان دوستدار سند، به نکته‌های مهم برنامه‌های سال جاری اشاره کرد که تدوین طرح جامع اسنادی، راه اندازی آرشیو دیجیتال، برگزاری جشنواره‌ی خاطره‌ها و گردآوری اسناد مربوط به ایران با همکاری کتابخانه‌ها و آرشیوهای ملی کشورهای دیگر، از جمله این موارد بود. به زعم ایشان، رونق سند پژوهی و استفاده از اسناد در مطالعات تاریخی سالهای اخیر، حکایت از شناخت بهتر پژوهشگران از نقش سند و کاربرد آن در بازنمود حقایق گذشته دارد.

دکتر رضائی، معاون اسناد ملی نیز با نمایش تصاویری از مکانهای نگهداری اسناد در بایگانیهای دستگاهها، بر ضرورت توجه بیشتر و بهبود شرایط نگهداری اسناد ملی قبل از انتقال و تحویل آن به سازمان گفت و همت بی دریغ مردم را در اهدای اسناد خود، آن هم بدون توقع و چشمداشت مادی، ستود. پس از آن، فرصت در اختیار نماینده انجمن کتابداری و اطلاع رسانی^۱ برای قرائت بیانیه آن انجمن نهاد شد. ایشان، بر لزوم توجه بیشتر به

اهدای جایزه به دست دکتر شریعتمداری
به محسن روستائی (سند پژوه برتر)

اسناد، به عنوان مدارکی که هر کشور برای اثبات ادعاهایش بدان نیازمند است، تأکید کرد. پس از آن، شرحی از تاریخچه انتخاب این روز و سروده‌هایی که به مناسبت گرامی داشتن اسناد ملی، همکاران سازمان^۲ سروده بودند، به سمع حاضران رسید. سپس از کارشناسان برتر سند^۳ و سند پژوه برتر^۴، اهداگران اسناد^۵، یاوران برتر یا نمایندگان نمونه دستگاهها^۶ و ارائه کنندگان شعار برتر روز اسناد ملی^۷، تقدیر شد. این جلسه، با سخنرانی کوتاه سند پژوه برتر و پخش فیلم قسمتهای مختلف سازمان برای برنامه تلویزیونی «مردم ایران، سلام»، خاتمه یافت.

۴- نمایشگاه

بازدید از نمایشگاهی که با بخشهای مختلف تدارک شده بود، قسمت پایانی مراسم این روز بود. در این نمایشگاه، نزدیک به هفتاد فرمان و رقم از شاهان و شاهزادگان دوره قاجار - که تاکنون ارائه و منتشر نشده بود - به نمایش گذاشته شد. افزون بر آن، رونمایی از یک سند مهم و با ارزش انجام شد. این سند، وقفنامه مسجد میدان سنگ در کاشان بود که از نظر شکل و محتوا، واجد ارزش فراوانی است.

در بخش دیگر این نمایشگاه، علاوه بر معرفی فرآورده‌های منتشره معاونت اسناد ملی، فضاهایی برای ارائه نمونه فعالیتها و طرحهای در دست اجرای ادارات کل معاونت اسناد ملی اختصاص یافته بود تا بازدیدکنندگان، افزون بر تماشای اسناد زیبای به نمایش درآمده، از اقدامات تخصصی هر بخش و گردش کار اسناد در چرخه معاونت، آگاهی یابند.

این نمایشگاه، با حضور علاقه‌مندان سند و فعالان مراکز و نهادهای اسنادی، اهداگران اسناد و پژوهشگران عرصه تحقیقات تاریخی و مطالعات آرشیوی، محل مناسبی برای بحث و گفتگو درباره دیدگاههای کارشناسانه بود.

الف. موضوع نمایشگاه: فرمانها و رقمها؛

در میان اسناد ملی، فرمانها، رقمها واحکام، اولین ردیف منابع اسنادی و مهم ترین آنها به شمار می‌روند. با انتخاب این موضوع برای نمایشگاه سال جاری از دل مجموعه بزرگ اسناد موجود در آرشیو ملی، اندک شماری از سندهای دوره قاجار برگزیده شد که تاکنون معرفی و منتشر نشده است.

اسناد انتخاب شده، گذشته از اهمیت اسنادی و اعتبار اطلاعاتی، از ارزشهای هنری خاص دوره قاجار نیز برخوردارند و از نظر دوره تاریخی، در سالهای ۱۲۰۵ق. / ۱۷۹۱م. / ۱۱۷۰ش. تا ۱۳۳۳ق. / ۱۹۱۵م. / ۱۲۹۴ش. صادر شده اند. نخستین سند این مجموعه، مربوط به آقا محمد خان و آخرین سند آن، از احمدشاه است.

امید است بزودی اسناد ارائه شده در نمایشگاه، برای دسترسی پژوهشگران و فتح باب مطالعات موضوعی، به زیور چاپ آراسته شود.

ب. رونمایی از یک سند: وقفنامه مسجد میدان؛

وقفنامه مسجد میدان سنگ در کاشان، شامل چهار متن وقف در دو روی طوماری با ابعاد ۳۳ در ۶۷۰ سانتیمتر است که از چسباندن چندین قطعه کاغذ با متن و حاشیه ساخته شده است. این سند، متعلق به سال ۸۷۷ق. / ۱۴۷۲م. / ۸۵۱ش. است. متن وقفنامه را، نخستین بار آقای سید حسین شهشهانی، در سال ۱۳۳۶ش. / ۱۹۵۸م. قرائت و منتشر کرده است. مسجد

میدان - که به نامهای عمادی و میر عماد و جامع بازار نیز نامبردار است - از بناهای تاریخی مهم کاشان و از معدود آثار به جا مانده از دوران جهانشاه قراقوینلوس است. تاریخ ساخت بنا، در کتیبه گچبری سردر مسجد، ۸۶۸ق. / ۱۴۶۴م. / ۸۴۳ش. حک شده است. در باب اهمیت این مسجد، یاد آوری دو موضوع بسنده می‌کند: نخست، محراب کاشی زرین فام آن با تاریخ ۶۲۳ق. / ۱۲۲۶م. / ۶۰۵ش که حکایت از قدمت مسجد از عهد سلجوقی یا قبل آن دارد و از سال ۱۹۲۷م. / ۱۳۰۶ش. در موزه اسلامی برلین نگهداری می‌شود. دوم، وجود شانزده فرمان و کتیبه در قسمتهای مختلف مسجد از دوران قراقوینلو، صفویه، افشاریه و قاجاریه.

۵. برگزاری مراسم روز اسناد ملی در استانها؛

برگزاری مراسم و برپائی نمایشگاه در تمام مدیریتهای مناطق با حضور مسئولان استان و علاقه‌مندان اسناد ملی همزمان با تهران، از ویژگیهای برنامه امسال بود. ارسال نسخه ای از هفتاد اثر برگزیده برای هفت مدیریت منطقه ای، به مراتب بر رونق نمایشگاههای برپا شده از اسناد موجود در نزد آنان، افزود. فعالیت همکاران استانی برای معرفی اسناد ملی و ارزش و اعتبار آن در پژوهشهای تاریخی، در مطبوعات و رسانه های ملی و محلی بازتاب مناسبی یافت.

۶. متن شعرهایی که در مراسم گرامیداشت روز اسناد ملی، سروده شد؛

هر سند، نام و نشان ملتی است

سید محمد باشتنی

نی اگر باشد، نوای نی بود
 گر قلم باشد، عَلم را کاشتی
 دفتری باید که خوانی قصه‌ای
 آنکه آگه نبود از بگذشتها
 چون نبینی شب، ندانی روز چیست
 تا نسازد خانه را ویرانه، سیل
 استواری در حکومت ننگری
 کو، گهی بر تخت و گه بر خاک بود
 عبرتی باید از آن ملتی
 آینه در خانه باشد، مشکند
 خواب و نسیان می‌فروشد دشمنت
 نسل ما، باید بخواند سرگذشت
 مانده اوراقی فراوان پرسخن
 هر سند، نام و نشان ملتی است
 در هویت، ثانی ایران که دید؟
 هر سند، ارثی ز گوهر نیک‌تر
 گر که با جانش برابر داشتیم
 کز فروغش زنده می‌ماند وطن

می اگر باشد، صفای می بود
 گر عَلم باشد، قیامی داشتی
 تجربت گیری، چو دانی قصه‌ای
 روزگارش طی چنان سرگشته‌ها
 آتشی باید که دانی سوز چیست
 ایمنی را کس ندارد شوق و میل
 تا نخوانی خط صاحب افسری
 از چه گه پاک و گهی ناپاک بود
 تا بیابد راه عزّ و شوکتی
 خوابمان افسون کند، زو دل کنید
 آن هم آنسان می‌فروشد دشمنت
 بر سر ایران چه آمد، چون گذشت؟
 تلخ و شیرین از حکایات کهن
 گنجی از پیشینیان امتی است
 عزتی، چون عزت ایران که دید؟
 عاشقی، معنا کند این مختصر
 در ره ایران چراغی کاشتیم
 گر که نور آید، بمیرد اهرمن

سخنگویان خاموش

علی سوری

سخنگویان خاموشند، اسناد
گرانبارانه بر دوشند، اسناد
نمایشگاه خود جوشند، اسناد
ز نام و ننگ منقوشند، اسناد
ولی حق را هم آغوشند، اسناد
چو میش رام می دوشند، اسناد
زرهمند و زرهپوشند، اسناد
چو کودک اندر آغوشند، اسناد
گزارشنامه شوشند، اسناد
چو با رخداده همدوشند، اسناد
زبان و دیده و گوشند، اسناد
که شهد و شیره و نوشند، اسناد
به حال خود فراموشند، اسناد؟

نشاید گفت: بی هوشند، اسناد
دماوندی ز میراث گذشته
زباب عرضه کرد اطلاعات
چو قالیچه که پر نقش و نگار است
نشان دارند گر از حق کشیها
تمام زورگویان زمان را
به گاه دفع دشمن، در مجامع
بسی از یادگاران کهن را
نماد تیسفون و تخت جمشید
گواه صادق رخداده هاینند
برای مرزبانی از بر و بوم
از این سرچشمه‌ها، جامی بنوشید
چرا با این همه ارجی که دارند

گنجینه

علی سوری

نشان قدمت و پیشینه ماست
نقوش دفتر و دستینه^۱ ماست
چه اسراری که اندر سینه ماست
که فخر آتی و پارینه ماست
بلند از مخزن و نقدینه ماست
نگین میهن دیرینه ماست
یقیناً خانه گنجینه ماست

سندھائی که در گنجینه ماست
منقش بر همین اوراق کهنه
از این پرونده‌های خاک خورده
کهن میراث خود را پاس داریم
سر تاریخ و فرهنگ و تمدن
نهاد آرشیو ملی اکنون
پژوهشگاه یاران قلمزن

گنج مجهول

سهراب سیفی

نسل ما را، شرح احوالند، اسناد
 مایه عزت و اجلالند، اسناد
 چون نمایانگر اعمالند، اسناد
 گرچه گاهی خوار و پامالند، اسناد
 همچو پیران کهنسالند، اسناد
 خود، مورخ را پر و بالند، اسناد
 در رد آن، مهر ابطالند، اسناد
 گرچه خاموش و کر و لالند، اسناد

قصه‌های دور و اقبالند، اسناد
 افتخار میهن و فرهنگ دیرین
 می‌کند روشن حقیقت‌های پنهان
 گنج مجهول است، اسناد قدیم
 قصه گوی صادق عصر گذشته
 در فراهم کردن تاریخ کشور
 ادعائی گر کند دشمن به خاک
 نکته‌ها گویند، کاوش، پند گیر

پی‌نوشتها:

- ۶- مسعود فارسیجانی، تقی جالینوس، حبیب مقدم، شیدالله ابوحمزه.
- ۷- مهرداد افلاکی و مسعود اسماعیل حسنی.
- ۸- دستینه: توقیع و فرمان پادشاهان؛ مکتوبی که به دست خود نویسند؛ توقیع و مثال؛ رقم شخص و امضای شخصی؛ حکمی که از جانب حاکم برای محکوم می‌نویسند و به دست او می‌دهند. علی اکبر دهخدا، لغتنامه دهخدا (تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۳)، ج ۷.

- ۱- سید کاظم حافظیان رضوی.
- ۲- سید محمد باشتنی، علی سوری و سهراب سیفی.
- ۳- شفیع نیک نفس، صدیق روحی، امیرعلی کشاورز، علی اکبر صفی پور و حسن اسودی.
- ۴- محسن روستائی.
- ۵- ایرج افشار، مرتضی صادقی افجه، علی اکبر بهمنش، پروانه و ثمینة باغچه بان.